

ARTIKULACIONE SPOSOBNOSTI DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

DEVELOPMENT OF ARTICULATION ABILITIES IN PRESCHOOL CHILDREN

Slavica Golubović¹, Nevena Ječmenica¹, Alexey Andreevich Dmitriev²,
Inna Lukianova³, Viktoria Kolagina²

¹ Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija

² Moscow Region State University, Faculty of Special Pedagogy and Psychology, Moscow, Russia

³ Russian academy of Medico-Social Rehabilitation, Moscow, Russia

APSTRAKT

Cilj istraživanja je da se utvrde karakteristike artikulacionih sposobnosti i fonemskog sluha kod dece predškolskog uzrasta. Uzorkom je obuhvaćeno 50 dece, od čega je 27 dečaka (54%) i 23 (46%) devojčice, uzrasta od šest do sedam godina. Za potrebe istraživanja korišćeni su Trijažni artikulacioni test (Kostić, Vladisavljević & Popović, 1983) i Test fonemskog sluha (Kostić, Vladisavljević & Popović, 1983).

Rezultati pokazuju da najveći broj dece iz uzorka ostvaruje visoko postignuće na zadacima auditivne diskriminacije glasova iz grupe vokala, ploziva, laterala, nazala, kao i određenih frikativa i afrikata. Najveći procenat netačnih/delimično tačnih odgovora utvrđen je na zadacima auditivne diskriminacije fonemskih parova Z-Ž i Č-Š. Rezultati istraživanja artikulacionih sposobnosti pokazali su da deca najčešće nepravilno izgovaraju glasove: R (26%), L i LJ (18-24%), kao i DŽ (16%). Komparacija postignuća dece na zadacima izgovora i auditivne diskriminacije glasova u odnosu na kategorije uzrasta i pola nije dostigla zadati nivo značajnosti od 0,05. Rana dijagnostika govorno-jezičkih poremećaja kod dece je veoma značajna jer stručnjacima ostaje mnogo više vremena da započnu i uspešno završe tretman.

Ključne reči: *artikulacione sposobnosti, auditivna diskriminacija, fonemski sluh, predškolski uzrast*

SUMMARY

The aim of the research is to determine the characteristics of articulatory abilities and phonemic hearing in preschool children. The sample included 50 children, of which 27 were boys (54%) and 23 (46%) were girls, aged six to seven. For the purpose of the research, the Triage Articulation Test (Kostić, Vladisavljević & Popović, 1983) and the Phonemic Hearing Test (Kostić, Vladisavljević & Popović, 1983) were used.

The results show that most of the children in the sample achieves high achievement in the tasks of auditory discrimination of phonemes from the group of vocals, plosives, laterals, nasals, as well as certain fricatives and affricates. The highest percentage of incorrect /partially correct answers was determined on the tasks of auditory discrimination of phonemic pairs Z-Ž and Č-Š. The results of the articulation abilities research showed that children most often incorrectly pronounce phonemes: R (26%), L and LJ (18-24%), as well as DŽ (16%). The comparison of children achievements in the pronunciation of phonemes and auditory discrimination tasks in relation to age and gender categories did not reach the set level of significance of 0.05. Early diagnosis of speech and language disorders in children is very important because experts have much more time to start and successfully complete treatment.

Keywords: *articulatory abilities, auditory discrimination, phonemic hearing, preschool age*

UVOD

Razvoj govora je dugotrajan proces u okviru koga se može izdvojiti više međusobno povezanih faza, tako da svaka prethodna faza uslovljava narednu, obezbeđujući tako kontinuirani razvojni proces. Artikulacioni razvoj je proces formiranja i proizvođenja (izgovaranja) glasova datog jezika. Da bi artikulacija glasova bila pravilna, potrebno je da dobro i usklađeno funkcionišu CNS, PNS, vid, sluh, anatomska struktura govornog aparata, oralna motorika i respiratorni sistem, budući da ispadi na bilo kom od ovih nivoa dovode do poremećaja artikulacije. Artikulacija je najsavršeniji mehanizam, koji se stvara i usavršava tokom dečjeg razvoja dok se ne automatizuje. Razvoj artikulacije se manifestuje povećanjem broja govornih glasova koje dete produkuje. Povećanje broja govornih glasova datog jezika je ujedno i kriterijum za određivanje tempa i nivoa artikulacionog razvoja (Golubović, 2016, 2017).

Da bismo utvrdili da li je određen glas formiran kao govorni glas, ili je još na nivou neizdiferenciranih prejezičkih zvučnih signala neophodno je poznavanje hronologije razvoja govornih glasova. Iako ne postoji određen redosled javljanja glasova u spontanoj fonaciji odojčeta, određeni redosled postoji u razvoju glasova u fonološkoj fazi. Najpre se razvijaju vokali (i, e, a, o, u), zatim slede plozivi (p, b, t, d, k, g), nazali (m, n, nj), frikativi (f, h), poluvokali (j, v) i na kraju razvoj artikulacije ostalih glasova. Većina konsonanata se razvija između druge i pete godine života. Kada dete dođe u lingvističku fazu, kada spontano produkuje različite foneme u oblikovanju reči, redosled ovladavanja pojedinim fonemama postaje kriterijum poremećaja u razvoju govora. Neka odstupanja u izgovoru smatraju se razvojnom pojavom i posle pete godine života (na primer, nepreciznost u izgovoru afrikata: ć, č, đ, dž). Većina dece uzrasta od šest – sedam godina govori korektno i jasno, tj. izgovara sve glasove, uz eventualne smetnje u izgovoru glasova R i LJ. Ovaj period je karakterističan po stabilizaciji izgovora u svim fonetsko – glasovnim pozicijama, ali su moguća odstupanja u korektnom izgovaranju nekih glasova u određenim kontekstima. Izgovor se u dece menja i učvršćuje sve do devete ili čak desete godine kad se automatizuje i sasvim ustali (Vuletić, 1990; prema Golubović, 2016, 2017).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja je da se utvrde karakteristike artikulacionih sposobnosti i fonemskog sluha kod dece predškolskog uzrasta.

Uzorak

Uzorakom je obuhvaćeno 50 dece, od čega je 27 dečaka (54%) i 23 (46%) devojčice, uzrasta od šest do sedam godina. Istraživanje je sprovedeno u februaru mesecu 2020. godine.

Instrumenti istraživanja

Za potrebe istraživanja korišćeni su sledeći instrumenti:

Trijažni artikulacioni test (Kostić, Vladislavljević & Popović, 1983) koristi se za procenu sposobnosti kvaliteta izgovora glasova srpskog jezika. Sastoji se od 30 reči u kojima se ispitivani glasovi nalaze u interkonsonantskoj poziciji. Može se izraziti broj i vrsta nepravilno izgovorenih glasova. Posmatrani glas označen je odgovarajućim slovom ispred reči (vokali u prvom slogu, konsonanti na početku reči). Ukoliko su u reči dva ista glasa, procenjuje se samo izgovor prvog glasa. Sa „+“ se označavaju dobri glasovi, sa „±“ jedva primetna odstupanja u izgovoru, a sa „-“ nepostojeći glasovi. Reč se može ponoviti 2 do 3 puta, a beleži se najadekvatniji odgovor deteta. Skoruje se zbir dobrih, graničnih i nepravilno izgovorenih ili nepostojećih glasova.

Test za ispitivanje razlikovanja fonema - fonemski sluh (Kostić, Vladislavljević & Popović, 1983) služi za ispitivanje razvijenosti fonemskog sluha. Sastoji se od 40 parova reči uz koje stoji isti broj slika, što znači 80 reči i 80 slika. Reči su ujednačene po akcentu, broju glasova i slogova, kao i po redosledu identičnih fonema. Test se zadaje tako što:

1. Ispred deteta se stave dve slike, imenuje se jedna od njih, a zatim se traži od deteta da pokaže imenovanu sliku. Na isti način se postupa sa ostalim parovima slika i reči. Redosled imenovanja slika treba varirati.
2. Ispitivač pokazuje i imenuje par slika jednu za drugom a od deteta traži da pokaže sliku koja odgovara prvoj reči, a zatim koja odgovara drugoj reči. Svaki tačan odgovor se ocenjuje sa „+“, svako kolebanje sa „+/-“, a svaki netačan odgovor sa „-“. Maksimalan broj tačnih odgovora je 40. Kolebljivi i netačni odgovori ukazuju na foneme niske diskriminativnosti. Test se primenjuje od treće godine. Retest se vrši na 3 meseca a vreme izvođenja testa nije ograničeno.

Statistička obrada podataka

Dobijeni rezultati su prikazani tabelarno. U obradi podataka korišćene su odgovarajuće metode deskriptivne i inferencijalne statistike. Komparacija vrednosti podgrupa dece je urađena primenom t-testa nezavisnih uzoraka i Man-Vitnijevog U-testa. Povezanost između neprekidnih varijabli izražena je koeficijentom Spirmanove korelacija ranga (ρ). Analiza i obrada podataka vršene su pomoću paketa namenjenog statističkoj obradi podataka za društvene nauke (Statistical Package for the Social Sciences – SPSS for Windows, version 23.0, 2015). Za sve statističke analize je zadat α nivo od 0,05.

Rezultati istraživanja

Distribucija uzorka prema postignuću na Testu fonemskog sluha data je u Tabeli 1. U tabeli nisu prikazani rezultati diskriminacije fonemskih parova, gde je postignuće dece veće od 90% tačnih odgovora (K-B; G-P; P-K; M-B; M-P; T-D; E-U; A-O; I-U; E-A; C-Ć; S-Š; K-D).

Tabela 1. Postignuće dece na zadacima fonemskog sluha

Test fonemskog sluha		Tačan odgovor		Netačan odgovor		Delimično tačan odgovor	
		n	%	n	%	n	%
1.	I-E	43	86,00	3	6,00	4	8,00
2.	O-U	38	76,00	7	14,00	5	10,00
3.	P-B	41	82,00	5	10,00	4	8,00
4.	E-O	39	78,00	10	20,00	1	2,00
5.	K-G	30	60,00	9	18,00	11	22,0
6.	Ć-Č	40	80,00	9	18,00	1	2,00
7.	Đ-Dž	43	86,00	6	12,00	1	2,00
8.	Č-Dž	41	82,00	8	16,00	1	2,00
9.	P-B	45	90,00	3	6,00	2	4,00
10.	S-Z	45	90,00	0	0,00	5	10,00
11.	S-Z	49	98,00	0	0,00	1	2,00
12.	R-J	36	72,00	5	10,00	9	18,00
13.	S-Z	43	86,00	5	10,00	2	4,00
14.	Z-Ž	28	56,00	4	8,00	18	36,00
15.	L-R	50	100,00	0	0,00	0	0,00
16.	Č-Š	24	48,00	7	14,00	19	38,00
17.	L-R	44	88,00	4	8,00	2	4,00
18.	L-R	45	90,00	4	8,00	1	2,00
19.	J-R	41	82,00	8	16,00	1	2,00
20.	L-Lj	38	76,00	10	20,00	2	4,00
21.	E-O	44	88,00	5	10,00	1	2,00
22.	V-L	50	100,00	0	0,00	0	0,00
23.	V-L	44	88,00	0	0,00	6	12,00
24.	Lj-N	38	76,00	6	12,00	6	12,00
25.	U-I	31	62,00	4	8,00	15	30,00
26.	S-Z	49	98,00	0	0,00	1	2,00
27.	K-G	39	78,00	8	16,00	3	6,00

Rezultati pokazuju da najveći broj dece iz uzorka ostvaruje visoko postignuće na zadacima auditivne diskriminacije glasova iz grupe vokala, ploziva, laterala, nazala, kao i određenih frikativa i afrikata. Najveći procenat netačnih/delimično tačnih odgovora utvrđen je na zadacima auditivne diskriminacije fonemskih parova Z-Ž i Č-Š.

Deskriptivne vrednosti postignuća na Testu fonemskog sluha u odnosu na ukupan broj tačnih, delimično tačnih i netačnih odgovora date su u Tabeli 2.

Tabela 2. Postignuće dece na Testu fonemskog sluha- deskriptivne vrednosti ukupnog skora

Test fonemskog sluha	M	SD	Mdn	IQR	Min	Max	Raspon
Ukupan skor	34,24	5,86	36,00	10	17	40	23
Delimično tačni odgovori	2,32	2,86	1,00	4,25	0	13	13
Netačni odgovori	3,40	3,44	2,50	6,00	0	12	12

Napomena: Maksimalan skor je 40

Dobijeni rezultati pokazuju da deca predškolskog uzrasta u proseku daju tačan odgovor na 34 od 40 zadataka u okviru Testa fonemskog sluha. Daljom analizom rezultata utvrdili smo da 37 dece (74%) ostvaruje više od 75% postignuća (30 i više tačnih odgovora) na zadacima auditivne diskriminacije fonemskih parova, što predstavlja uspešan rezultat.

Rezultati Trijažnog artikulacionog testa pokazuju da sva deca iz uzorka pravilno izgovaraju sve glasove iz grupe vokala i ploziva u svim pozicijama. Distribucija postignuća dece na zadacima izgovora glasova data je u Tabelama 3 do 6.

Tabela 3. Postignuće dece na zadacima izgovora glasova – Afrikati

Pozicija	Glas	+		+/-		-	
		n	%	n	%	n	%
Inicijalna	C	44	88,00	6	12,00	0	0,00
	Ć	46	92,00	4	8,00	0	0,00
	Đ	46	92,00	4	8,00	0	0,00
	Č	40	80,00	8	16,00	2	4,00
	DŽ	42	84,00	8	16,00	0	0,00
Medijalna	C	44	88,00	6	12,00	0	0,00
	Ć	46	92,00	4	8,00	0	0,00
	Đ	46	92,00	4	8,00	0	0,00
	Č	40	80,00	8	16,00	2	4,00
	DŽ	42	84,00	8	16,00	0	0,00
Finalna	C	42	84,00	6	12,00	0	0,00
	Ć	45	90,00	4	8,00	0	0,00
	Đ	45	90,00	4	8,00	0	0,00
	Č	40	80,00	8	16,00	2	4,00
	DŽ	42	84,00	8	16,00	0	0,00

Tabela 4. Postignuće dece na zadacima izgovora glasova – Frikativi

Pozicija	Glas	+		+/-		-	
		n	%	n	%	n	%
Inicijalna	F	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	V	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	S	45	90,00	5	10,00	0	0,00
	Z	46	92,0	4	8,00	0	0,00
	Š	45	90,0	4	8,00	1	2,00
	Ž	45	90,00	4	8,00	1	2,00
	H	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	J	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	R	37	74,00	11	22,00	2	4,00
Medijalna	F	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	V	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	S	44	88,00	5	10,00	0	0,00
	Z	45	90,00	4	8,00	0	0,00
	Š	45	90,00	4	8,00	1	2,00
	Ž	45	90,00	4	8,00	1	2,00
	H	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	J	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	R	37	74,00	11	22,00	2	4,00
Finalna	F	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	V	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	S	44	88,00	5	10,00	0	0,00
	Z	45	90,00	4	8,00	0	0,00
	Š	45	90,00	4	8,00	1	2,00
	Ž	45	90,00	4	8,00	1	2,00
	H	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	J	49	98,00	0	0,00	0	0,00
	R	37	74,00	11	22,00	2	4,00

Tabela 5. Postignuće dece na zadacima izgovora glasova – Nazali

Pozicija	Glas	+		+/-		-	
		n	%	n	%	n	%
Inicijalna	M	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	N	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	NJ	48	96,00	2	4,00	0	0,00
Medijalna	M	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	N	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	NJ	48	96,00	2	4,00	0	0,00
Finalna	M	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	N	50	100,00	0	0,00	0	0,00
	NJ	48	96,00	2	4,00	0	0,00

Tabela 6. Postignuće dece na zadacima izgovora glasova – Laterali

Pozicija	Glas	+		+/-		-	
		n	%	n	%	n	%
Inicijalna	L	40	80,00	10	20,00	0	0,00
	LJ	39	78,00	7	14,00	4	8,00
Medijalna	L	39	78,00	10	20,00	0	0,00
	LJ	39	78,00	7	14,00	4	8,00
Finalna	L	41	82,00	9	18,00	0	0,00
	LJ	38	76,00	8	16,00	4	8,00

Analizirajući dobijene rezultate na zadacima izgovora glasova u svim pozicijama utvrdili smo:

- da u grupi afrikata: 12% dece nepravilno izgovara glas C, 20% dece nepravilno izgovara glas Č, 16% dece nepravilno izgovara glas DŽ, dok po 8% dece nepravilno izgovara glasove Ć i Đ;
- da u grupi frikativa: 26% dece nepravilno izgovara glas R, po 10% dece nepravilno izgovara glasove S, Š i Ž, dok 8% dece nepravilno izgovara glas Z;
- da u grupi laterala od 18-24% dece nepravilno izgovara glasove L i LJ;
- da u grupi nazala 4% dece nepravilno izgovara glas NJ;

U tabeli 7 prikazani su rezultati ukupnog postignuća dece na Trijažnom artikulacionom testu.

Tabela 7. Ukupna postignuća dece na Trijažnom artikulacionom testu

Grupe glasova	+	+/-	-
Vokali	5,00 (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
Plozivi	6,00 (0,00)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
Afrikati	4,46 (1,36)	0,60 (1,18)	0,04 (0,20)
Frikativi	8,36 (1,06)	0,58 (0,97)	0,06 (0,31)
Nazali	2,96 (0,20)	0,04 (0,20)	0,00 (0,00)
Laterali	1,58 (0,67)	0,34 (0,63)	0,08 (0,27)

Napomena: Podaci su dati u formatu M (SD)

Rezultati pokazuju da sva deca iz uzorka pravilno izgovaraju glasove iz grupe vokala i ploziva. U grupi afrikata deca u proseku pravilno izgovaraju 4 od ukupno 5 glasova iz grupe. Prosečno, broj pravilno izgovorenih glasova u grupi frikativa iznosi 8 od ukupno 9 glasova. Na kraju, u grupi nazala deca u proseku pravilno izgovaraju 2 od ukupno 3 glasa, dok u grupi laterala deca u proseku pravilno izgovaraju 1 od ukupno 2 glasa.

U nastavku su postignuća dece upoređena u odnosu na pol. Rezultati komparacije postignuća, odnosno ukupnog skora na Testu fonemskog sluha i Trijažnom artikulacionom testu u odnosu na pol dati u Tabelama 8 i 9.

Tabela 8. Komparacija postignuća dece na Testu fonemskog sluha u odnosu na pol

Fonemski sluh	Pol	M	SD	Mdn	IQR	Prosečan rang	U	z	p
Ukupan skor	Dečaci	34,07	5,36	36,00	11,00	24,26	277,0	-0,66	0,511
	Devojčice	34,43	6,52	37,00	11,00	26,96			
Delimično tačni	Dečaci	2,11	2,33	1,00	4,00	25,44	309,0	-0,03	0,976
	Devojčice	2,57	3,45	1,00	5,00	25,57			
Netačni odgovori	Dečaci	3,81	3,56	3,00	7,00	27,20	264,5	-0,90	0,363
	Devojčice	2,91	3,30	1,00	5,00	23,50			

Komparacija postignuća dece na Testu fonemskog sluha u odnosu na pol nije dostigla zadati nivo značajnosti od 0,05 kada je u pitanju broj tačnih odgovora ($p = 0,511$), broj delimično tačnih odgovora ($p = 0,976$) i broj netačnih odgovora ($p = 0,363$) čime je isključeno postojanje statističke značajnosti razlike u datom uzorku.

Tabela 9. Komparacija postignuća na Trijažnom artikulacionom testu u odnosu na pol

Grupe glasova	Pol	M	SD	Mdn	IQR	Prosečan rang	U	z	p
Vokali	Dečaci	5,00	0,00	5,00	0,00	25,50	310,5	0,00	1,000
	Devojčice	5,00	0,00	5,00	0,00	25,50			
Plozivi	Dečaci	6,00	0,00	6,00	0,00	25,50	310,5	0,00	1,000
	Devojčice	6,00	0,00	6,00	0,00	25,50			
Afrikati	Dečaci	4,33	1,71	5,00	2,00	24,56	285,0	-0,60	0,548
	Devojčice	4,61	0,78	5,00	1,00	26,61			
Frikativi	Dečaci	8,11	1,28	9,00	1,00	22,70	235,0	-1,70	0,090
	Devojčice	8,65	0,65	9,00	1,00	28,78			
Nazali	Dečaci	2,93	0,27	3,00	0,00	24,65	287,5	-1,32	0,187
	Devojčice	3,00	0,00	3,00	0,00	26,50			
Laterali	Dečaci	1,48	0,75	2,00	1,00	23,98	269,5	-0,97	0,331
	Devojčice	1,70	0,56	2,00	1,00	27,28			

Komparacija postignuća dece na Trijažnom artikulacionom testu, na svakom od skora, odnosno grupa glasova nije dostigla zadati nivo značajnosti od 0,05 u datom uzorku. Odatle, ne može se tvrditi da postoji statistička značajnost razlike postignuća dece u datom uzorku u odnosu na pol. Deskriptivno, kod devojčica su zabeležene više prosečne vrednosti u poređenju dečacima, sa izuzetkom ujednačenosti kod vokala i ploziva.

U sledećem delu je ispitana moguća povezanost postignuća dece na svim prikazanim testovima i njihovog uzrasta izraženog u mesecima. Rezultati ovih analiza su dati u Tabeli 10.

Tabela 10. Povezanost postignuća i uzrasta dece

Test	Skor	Uzrast (u mesecima)	
		p	p
Test fonemskog sluha	Ukupan skor	-0,063	0,663
	Delimično tačni odgovori	0,019	0,897
	Netačni odgovori	0,081	0,575
Trijažni artikulacioni test	Vokali	/	/
	Plozivi	/	/
	Afrikati	-0,054	0,711
	Frikativi	0,187	0,194
	Nazali	0,121	0,403
	Laterali	-0,084	0,564

Od ukupno devet ispitivanih varijabli, statističku značajnost nije dostigao ni jedan koeficijent Spirmanove korelacije ranga između skorova i uzrasta dece u datom uzorku. Drugim rečima, ne može se tvrditi da su prikazana postignuća dece u datom uzorku varirala statistički značajno u odnosu na njihov uzrast.

DISKUSIJA

Cilj istraživanja bio je utvrđivanje karakteristika fonemskog sluha i artikulacionih sposobnosti kod dece predškolskog uzrasta. Rezultati istraživanja pokazali su da najveći broj dece iz uzorka ostvaruje visoko postignuće na zadacima auditivne diskriminacije glasova u okviru svih glasovnih grupa, pri čemu je najveći procenat netačnih/delimično tačnih odgovora utvrđen na zadacima auditivne diskriminacije fonemskih parova Z-Ž i Č-Š. Ovi rezultati potvrđuju prethodno istraživanje autora, gde je na zadacima fonemskog sluha potvrđen najveći procenat netačnih odgovora na istim zadacima (Ječmenica, Golubović & Kobac 2019a). S obzirom da diskriminacija glasova podrazumeva dobro razvijene jezičke sposobnosti već u periodu ranog detinjstva, a da je razlika u diskriminaciji vokala i konsonanata povezana sa artikulacionim, akustičkim i perceptivnim pokazateljima za ove grupe glasova, možemo zaključiti da su rezultati našeg istraživanja zadovoljavajući.

Rezultati istraživanja artikulacionih sposobnosti pokazali su da deca najčešće nepravilno izgovaraju glasove: R (26%), L i LJ (18-24%), kao i DŽ (16%). Naši rezultati su u skladu sa istraživanjima artikulacionih sposobnosti kod dece. Ispitujući artikulacione sposobnosti na uzorku od 316 dece predškolskog uzrasta Golubović i Milačić (2016) su utvrdile nepravilan izgovor kod: laterala (l, lj), vibranta (r), frikativa (š, ž, s, z), afrikata (č, dž, c, ć, đ) i ploziva (t i d). U jednom od istraživanja artikulacionih sposobnosti na uzorku od 64 dece uzrasta između šest i sedam godina autori su utvrdili da 31% dece nepravilno izgovara između tri i pet glasova (Ječmenica, Golubović & Kobac, 2019b). Prema rezultatima velikog broja autora, oko 30% dece predškolskog uzrasta nepravilno izgovara određen broj glasova (Vuletić & Ljubešić, 1984; Laine, Linnasalo & Jaroma, 1987; Vuletić, 1987; Honová, Jindra & Pešák, 2003; McLeod & Harrison, 2009; Golubović & Petrović, 2012; Memišević & Hadžić, 2013).

Neka deca zbog sporijeg sazrevanja govorno-jezičkih sposobnosti ne mogu da percipiraju karakteristične osobine jednog glasa, na osnovu kojih se on razlikuje u odnosu na druge glasove. Nedostatak uviđanja ovih osobina, ograničava mogućnost njihove auditivne diskriminacije, što dovodi do konfuzije, zamene i pogrešne upotrebe glasova prilikom izgovora.

ZAKLJUČAK

Smatramo da rezultati našeg istraživanja otvaraju mogućnost za detaljnija proučavanja pojedinih nivoa govorno-jezičkog razvoja kod dece predškolskog uzrasta. Rana dijagnostika govorno-jezičkih poremećaja kod dece je veoma značajna jer stručnjacima ostaje mnogo više vremena da započnu i uspešno završe tretman. Pravilno sprovođenje dijagnostičkih i terapijskih procedura, uz primenu odgovarajućih instrumenata, ima za cilj identifikovanje dece sa patološkim oblicima govorno-jezičkog razvoja. Na osnovu sveobuhvatne procene planira se individualni plan i program logopedskog tretmana.

LITERATURA

1. Golubovic S., & Petrovic M. (2012). The frequency of speech and language pathology in early childhood. *International Journal of Psychophysiology*, 85(3), 380-381.
2. Golubović, S., & Milačić, M. (2016). Articulation of sounds, oral praxia, byte, lateralization and graphomotorics in children of preschool age. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 10th World Congress of International Society of Physical and Rehabilitation Medicine/ ISPRM, Abstract (p.198), Kuala Lumpur: Malesia.
3. Golubović, S. (2016). Razvojni jezički poremećaji. Treće, izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Društvo defektologa Srbije, Tonplus.
4. Golubović, S. (2017). Fonološki poremećaji. Treće, izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Društvo defektologa Srbije, Tonplus.
5. Golubović, S. (2017). Poremećaji fluentnosti govora. Treće, izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Društvo defektologa Srbije, Tonplus.
6. Honová, J., Jindra, P., & Pešák, J. (2003). Analysis of articulation of fricative prealveolar sibilant „S“ in control population. *Biomedical papers*, 147(2), 239-242.
7. Ječmenica, N., Golubović, S., & Kobac, D. (2019a). Artikulacione sposobnosti dece predškolskog uzrasta. U I. Sretenović i S. Potić (Ur.), VI stručno-naučni skup sa međunarodnim učešćem „Aktuelnosti u edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju“, Zbornik rezimea (str. 31), 25-26. maj 2019. Beograd: Resursni centar za specijalnu edukaciju.
8. Ječmenica, N., Golubović, S., & Kobac, D. (2019b). Karakteristike razvojnih sposobnosti dece predškolskog uzrasta. U M. Šćepanović (Ur.), XIV Međunarodna naučno-stručna konferencija „Postojeći izazovi u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji“, Zbornik rezimea (str. 34-35), 21. mart 2019. Subotica: Društvo defektologa Vojvodine, Novi Sad.
9. Kostić, Đ., Vladislavljević, S., & Popović, M. (1983). Testovi za ispitivanje govora i jezika. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

10. Laine, T., Linnasalo, A.L., & Jaroma, M. (1987). Articulatory disorders in speech among Finnish-speaking students according to age, sex, and speech therapy. *Journal of Communication Disorders*, 20(4), 327-338.
11. Memišević, H., & Hadžić, S. (2013). The relationship between visual-motor integration and articulation disorders in preschool children. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, 6, 23-30.
12. McLeod, S., & Harrison, L.J. (2009). Epidemiology of speech and language impairment in a nationally representative sample of 4 to 5 year-old children. *Journal of speech, language, and hearing research*, 52, 1213-1229.
13. Vuletić, D., & Ljubešić, M. (1984). Izgovor u dječaka i djevojčica. *Defektologija*, 20(1-2), 41-50.
14. Vuletić, D. (1987). *Govorni poremećaji - Izgovor*. Zagreb: Školska knjiga.